

Jurij Hadalin*

Stvari, ki so pomembnejše od politike**

Družbena kritika in formacija družbenega diskurza o aidsu skozi popularni tisk na primeru revije *Jana****

IZVLEČEK

Članek obravnava vprašanje poročanja o aidsu v popularnem tisku, in sicer na primeru revije *Jana*, ki je v obravnavanem obdobju (1984–1995) bila medij te vrste z največjim dosegom v slovenskem medijskem prostoru. Kljub svojemu komercialnemu in popularnemu značaju je s svojim poročanjem bistveno pripomogla k oblikovanju javnega mnenja in normalizaciji diskurza o takrat še neozdravljivi nalezljivi bolezni.

Ključne besede: aids, politika, družba, popularni mediji

* Dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana; jurij.hadalin@inz.si

** Eno od gesel kampanje za ozaveščanje o nevarnosti aidsa ob svetovnem dnevu aidsa leta 1994 je bilo: »So stvari, ki mi nudijo več kot politika.« Ta je potekala praktično sočasno s predvolilno kampanjo za lokalne volitve, ki so bile 4. decembra 1994. »Prva bojna linija proti aidsu,« *Jana* 29. 11. 1994, 48, 5, 6.

*** Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0281: *Idejnopolitični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju* ter v okviru temeljnega raziskovalnega projekta JS-1793: *Vloga komunikacijskih neenakosti v dezintegraciji večnacionalne družbe*, ki ju sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) iz državnega proračuna.

ABSTRACT

**THINGS THAT MATTER MORE THAN POLITICS
SOCIAL CRITIQUE AND THE FORMATION OF SOCIAL DISCOURSE ON
AIDS THROUGH THE POPULAR PRESS ON THE EXAMPLE OF
THE JANA MAGAZINE**

The article focuses on the issue of reporting about AIDS in the popular press, using the example of the Jana magazine. During the period under consideration (1984–1995), this publication was the most popular magazine of this kind in Slovenia. Despite its commercial and popular character, its reporting was instrumental in shaping public opinion and normalising the discourse on what was then still an incurable infectious disease.

Keywords: AIDS, politics, society, popular media

Pandemija aidsa je v slovensko družbeno resničnost vstopila podobno kot drugod po svetu, tako rekoč skozi sprednja vrata, čeprav se je njeno prisotnost v začetnih fazah poskušalo iz političnogospodarskih vzrokov minimalizirati. A od leta 1985 in prvega potrjenega primera okuženega bolnika iz družbenega diskurza ni več izginila. Do tega prelomnega trenutka se je o novi bolezni res nemalo pisalo, a kot o oddaljenem fenomenu, ki do naslovnih najbolj razširjenih tiskanih medijev ni prodril, kar se je spremenilo poleti 1985, ko je to »med prvimi v Sloveniji zaslutila naša urednica (Bernarda Jeklin op. a.), in aids je postal in ostal ena osrednjih medijskih tem, tudi *Janinih*«. ¹

To pa ne pomeni, da je bil do tistega časa zgolj predmet obravnave ozke strokovne javnosti. Pregled baz slovenskih člankov pred prelomnim letom 1985 namreč kot eno izmed glavnih poljudnoznanstvenih revij, ki je objavljala najnovejša spoznanja o virusu HIV in bolezni izpostavi revijo *Proteus*. ² A tudi v tem primeru še ne moremo govoriti o pravi množičnosti, še posebej zato, ker je bila revija namenjena navdušencem nad naravoslovnimi temami, širša javnost pa se je o zdravstvenih temah informirala in vzpostavljala svoj odnos do njih s pomočjo drugih medijev. Od teh je za vprašanja zdravega načina življenja in zdravstveno preventivo v časih, ko množična samodiagnostika s pomočjo svetovnega spleta še ni bila uveljavljen način informiranja o boleznih, skrbela revija *Zdravje*. Ta je v septembrski številki leta 1983 objavila prvi članek o aidsu in preventivi pod naslovom »Kako se ubranimo SIDE«. V prvi polovici osemdesetih let je tako po ugotovitvah novinark revije *Jana Maje* Lupša, ki je ob desetletnici pojava aidsa v Jugoslaviji in tudi Sloveniji predstavila pregled objav v verjetno najbolj vplivnem množičnem mediju, ki se je ukvarjal s splošno zdravstveno problematiko,

1 Maja Lupša, »Zadeva aids«, *Jana* 50, 13. 12. 1994, 22.

2 Miroslav Kališnik, »Na sledi virusu, ki povzroča AIDS«, *Proteus* 46, 7/1984, 279. Miroslav Kališnik, »Ugotovili so povzročitelja AIDS«, *Proteus* 47, 6/1985, 230, 231.

bilo tako, »da je *Zdravje* imelo pri tem nekaj začetniških težav že s samim izrazjem – denimo uporabo francoske kratice sida namesto kasneje uveljavljene angloameriške različice *aids* ...³ Bolezen se je na tej strani Alp takrat namreč še zdela ne le eksotična, temveč tudi silno oddaljena, komajda kaj manj kot Luna. V Združenih državah je sicer res javnosti na očeh umiral Rock Hudson,⁴ prvi zvezdnik, ki je pred milijoni televizijskih gledalcev priznal, da je homoseksualec in da ima *aids*, o okuženih in bolnih so poročali tudi iz drugih držav, nas pa se stvari še vedno niso tikale. V Jugoslaviji ni *aidsa!*, je konec avgusta (1985, op. a.) povedal predstavnik zveznega sekretariata za informiranje in se ob koncu tiskovne konference retorično vprašal: »Mar kdo sploh ve, kaj bi pomenilo, če rečemo, da je virus že tukaj?«⁵

Revijalnemu tisku sicer upravičeno lahko očitamo, da je že po svoji naravi in strukturi bralstva veliko bolj nagnjen k senzacionalizmu, kot to pričakujemo od dnevno-političnega časopisja, ki je v obravnavanem obdobju bilo tudi eno od glavnih glasil množičnih družbenopolitičnih organizacij, bil pa je takrat tudi že čas družbenega vrenja, ki je v ospredje vse bolj postavljalo nacionalne vidike, zato moramo v tem kontekstu razumeti tudi razlago za motivacijo o pisanju o *aidsu* v reviji *Jana*. »Naj takoj priznamo: eksplozije našega pisanja o *aidsu* niso povzročile samo vse bolj alarmantne vesti z Zahoda (s *Sterna*, *Tima* in *Newsweeka* so kričali naslovi, kakršni so Postaja ljubezen smrtno nevarna?, *AIDS*: naraščajoča groznja in *AIDS* in Ljubezen: kolikšno je tveganje?), temveč tudi sprenevedavost in nojevsko vtikanje glave v pesek beograjskih zdravstvenih oblasti. Pred nami je bil dvojen izziv. Prvič, ponudila se nam je priložnost, da domači javnosti (malone prvi) natančno in izčrpno opišemo novo smrtno nevarno bolezen, o kateri je svet takrat že veliko vedel, mi pa praktično ničesar, in drugič, hkrati smo lahko ostro napadli državno institucijo in njeno poosebljanje, pomočnika predsednika zveznega komiteja za delo, zdravstvo in socialno politiko, človeka, ki je bil za ljubi mir pripravljen zatajiti marsikatero neprijetno resnico, tudi tisto, da se nas *aids* ni izognil. Oboje smo storili in članki v *Jani* so se kar vrstili: *Aids* pred vrati je bil objavljen 28. avgusta 1985, *Virus aidsa* je že pri nas 4. septembra 1985, *Skrivalnice z aidsom* pa teden kasneje ...«⁶

Vprašanje je, kako je reviji, ki je izhajala tedensko pod okriljem osrednje slovenske časopisne družbe *Delo*, uspelo, da je ob samem začetku medijskega pokrivanja problematike *aidsa* v Sloveniji z zgoraj omenjenimi objavami tako rekoč prehitela matični medij časopisne hiše *Delo*,⁷ ki je, ironično, med množico novic o *aidsu* po svetu ter skoraj popolnim molkom o dogajanju na domačem terenu dan pred izidom objavil

3 V slovenskem govornem okviru je sicer termin *aids* hitro dobil domovinsko pravico, a jezikovnih puristov to ni pričalo, in v okviru Jezikovnega radosodišča je v *Sobotni prilogi* časnika *Delo* od konca leta 1986 do pomladi leta 1987 potekala dolga, ostra in mestoma že bizarna polemika o ustreznosti izraza in iskanju primerne nadomestila zanj.

4 »Rock Hudson ima *aids*: njegova življenjska zgodba,« *Jana* 32, 7. 8. 1985, 23, 24.

5 Maja Lupša, »Zadeva *aids*,« *Jana* 50, 13. 12. 1994, 22.

6 *Ibidem*.

7 *Delo* je sicer 23. avgusta novico o prvem primeru okužbe objavilo na zadnji strani, po naslednji dan objavljenemu demantiju iz Beograda pa nato za razliko od revijalnega tiska z uradnimi pojasnili ni več polemiziralo. »*AIDS* tudi že pri nas?« *Delo*, 23. 8. 1985, 22.

oglas za številko revije, ki je naznanila prvo zaznano okužbo v državi.⁸ Potrditev prvega primera obolega pacienta v osrednjem dnevnem časopisu je sledila šele 20. septembra, se pravi dva tedna kasneje, in to na 16. strani kot Tanjugovo poročilo s sestanka Zveznega sveta za zdravstveno varstvo.⁹ Odgovorna urednica Bernarda Jeklin je tako poleg oblastnih struktur posredno napadla matični časopis *Delo*,¹⁰ ki je 31. avgusta na naslovnici objavil poročilo, da v Jugoslaviji ni še nihče zbolel za aidsom, in pri tem navajal zvezni sekretariat za informacije, ter dejala: »Iz poročila med drugim izvemo, V nasprotju z mnenjem nekaterih, da AIDS ogroža vse človeštvo, so zanj dovolj le tri skupine: homoseksualci in narkomani (več kot 90 odstotkov) in hemofiliki, ker morajo dobivati transfuzijo. Iz tega sledi nauk, te skupine morajo zdravniki redno pregledovati. Človek komaj verjame, da takšno nevednost lahko izusti strokovnjak na novinarski konferenci sredi Beograda.¹¹ Pa je mogoče? Mogoče je, in še čisto res je, da organizatorji ne vedo tistega, kar ve v razvitem svetu menda že vsak otrok: žal se od bolnika lahko naleze te bolezn tudi nehemofilik, heteroseksualec in človek, ki ni še nikoli v življenju okusil mamil. Skratka, da je za virus AIDS dovzeten KDORKOLI, le da se v največji meri pojavlja pri teh treh, NAJBOLJ RIZIČNIH, nikakor pa ne EDINO DOVZETNIH skupinah. Nadalje preberemo: »Ključno vprašanje, ki te dni burka javnost, je pojav protiteles virusa AIDS pri nekaterih naših državljanih ... Toda pojav protiteles še ni bolezen, med AIDS in protitelesi še ne smemo pisati enačaja?«¹² Če so zvezne oblasti poskušale preprečiti paniko oziroma so za počasno poročanje imele svoje politične in gospodarske razloge,¹³ to nedvomno dokazuje, da je revijalni tisk, ki je v kanonu medijskega prostora imel mnogo bolj trivialen prizvok,¹⁴ zato imel tudi več svobode pri objavljanju družbeno neprijetnih tem.¹⁵ Novinarsko delo je v poznem samoupravnem socializmu sicer bilo okarakterizirano kot družbenopolitična

8 »Oglas za revijo Jana,« *Delo*, 3. 9. 1985, 12.

9 »Prvi primer AIDS pri nas,« *Delo*, 20. 9. 1985, 16.

10 *Jana* je sredi avgusta 1986 tudi prva objavila novico o prvem obolem in umrlem v Sloveniji, o čemer *Delo* ni poročalo. Maja Konvalinka, »Pozor, strogo zaupno!« *Jana* 33, 13. 8. 1986, 12.

11 Nekoliko orientalistično je ista revija leta 1991 objavila daljši prispevek o nepoznavanju epidemije v »nerazviti« Indiji. »Od aida ne umre vsak, ali pač?,« *Jana* 12, 27. 3. 1991, 13.

12 Bernarda Rakovec, »Skrivalnice z AIDS,« *Jana* 37, 11. 9. 1985, 5.

13 Takšne interpretacije v zgodnjih fazah poznavanja bolezn sicer niso bile zgolj jugoslovanska posebnost, kot je povedal eden od pionirjev obravnavanja bolnikov z aidsom v Franciji Michel Kazatchkine. »Po analogiji s hepatitisom je takrat prevladovalo mnenje, da bodo nekateri posamezniki zaradi okužbe s HIV umrli, medtem ko bodo drugi z njim normalno živeli, ne da bi kdajkoli zboleli. Takrat smo takšne posameznike imenovali »zdravi prenašalci virusa«. Vendar pa je do konca osemdesetih let postalo jasno, da bo virus HIV pri vseh, ki so z njim okuženi, na določeni točki privedel do aida in posledično zanesljive smrti.« – Miran Lesjak in Lana Durjava, »Aids nikakor ni zgolj fiziološka bolezen,« *Dnevnik.si*, 1. 12. 2012, <https://www.dnevnik.si/1042565729>, pridobljeno 30. 10. 2021.

14 Eden najbolj prodornih slovenskih urednikov in teoretikov Mitja Gorjup je v intervjuju za zagrebško revijo *Start* na vprašanje o nizkem dosegu in nakladi političnih časopisov jasno dejal: »Največje naklade premorejo t. i. bulvarski listi, kar je svetovni pojav.« – Mladen Pleše, »Pravi pogum je povezan z znanjem,« v: Mitja Gorjup, *Samoupravno novinarstvo* (Ljubljana: Delavska enotnost, 1978), 141.

15 Janina novinarka Sonja Grizila je ob petdesetletnici izhajanja revije, ki ji je bila zvesta več kot štirideset let, zapisala, da je bila v začetku, ko so jo iz *Dela* »posodili« k *Jani*, profesionalno malce užaljena, a ni ugovarjala, ko so jo »po treh mesecih pozabili vrniti na *Delo* [...] Ugotovila sem, da imam pri reviji veliko več ustvarjalne svobode, da smo precej drznejši kot oni pri dnevnikih in da imamo velik odziv bralk in bralcev [...]« – Sonja Grizila, »50 let (Zarje) Jane,« *Revija Zarja*, 29. 12. 2019, <https://revijazarja.si/clanek/zgodbe/5fea4d2cbacee/50-let-zarje-jane>, pridobljeno 12. 10. 2021.

dejavnost,¹⁶ kar bi lahko sicer interpretirali kot dejstvo, da so bili mediji pod nadzorom višjih družbenopolitičnih struktur,¹⁷ a vendar je bilo, kot so zapisali v *Jani* že v letu 1983, novinarsko delo tisto, ki naj opozarja na nepravilnosti v družbenem sistemu in ga s tem izboljšuje. Uredništvo *Jane* je tako, vsaj sodeč po kasnejši rekapitulaciji Maje Lupša, ki je bila avtorica večine besedil na to temo, svojo vlogo uspešno opravljalo, čeprav denimo v velikem intervjuju s predsednikom Republiške komisije za zdravstvo in socialno varstvo o stanju in prihodnosti slovenskega zdravstva tej tematiki ne posveča prav nobene pozornosti in se, tipično, predvsem posveča pomanjkanju sredstev v tem sektorju.¹⁸

Politične zgodovine epidemije aidsa na Slovenskem, ki zadeva različne ravni družbe, tudi najširših slojev, se brez vpogleda v najbolj razširjeni množični tiskani medij celotnega obravnavanega obdobja¹⁹ skorajda ne da interpretirati. Revija *Jana* je začela izhajati konec leta 1971, in sicer pod vodstvom urednika Janeza Zadnikarja kot »komercialni projekt ženske revije modernega tipa« pod sloganom »Moški, to se vas ne tiče«, v vsebinskem smislu pa je nasledila kratkotrajno licenčno izdajo francoske ženske revije *Elle*, ki jo je za Jugoslavijo v slovenskem in hrvaškem jeziku izdajala založba Mladinska knjiga. Sočasno je že od konca druge svetovne vojne izhajala tudi ženska revija *Naša žena*, ki pa v okviru dejstva, da je nastala kot glasilo Antifašistične fronte žensk, *Jani* ni konkurirala ne v vsebinskem smislu ne po dosegu, četudi je njen izdajatelj tedaj bila ista časopisna hiša. »Po drugi svetovni vojni je revija *Naša žena* skrbela za oblikovanje žensk in deklet v socialistične delavke«²⁰ in se je šele v tem času začela približevati formatu klasične ženske in družinske revije.²¹ »Za njenega (Janinega op. a.) ,duhovnega očeta' velja Ante Mahkota, kot enega izmed njenih botrov pa velja omeniti Jureta Apiha.«²² ²³ Nekaj mesecev kasneje je urednikovanje prevzela Bernarda Jeklin, ki je bila glavna urednica vse do sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja. Revija je imela zavidljivo visoko naklado, ki je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja dosegala okrog 100.000 izvodov tedensko (od 27.000 do 130.000),

16 J. Pjević, »Manj prepovedi in tradicionalizma: Mitja Gorjup o kodeksu jugoslovanskega novinarstva,« v: Mitja Gorjup, *Samoupravno novinarstvo* (Ljubljana: Delavska enotnost, 1978), 125.

17 »V dokumentu izvršnega komiteja in sekretariata zvezne konference SZDL Jugoslavije je dana nedvoumna ocena stanja, ko se delovni kolektivi, katerih funkcija je informiranje, postavljajo v imenu narobe pojmovanih ustavnih pravic v pozo suverene pogodbene stranke v odnosu do ustanovitelja in s tem do svoje informativne funkcije.« – Mitja Gorjup, »Svoboda ni barikada, izza katere bi kdo napadal svobodo drugih,« v: Mitja Gorjup, *Samoupravno novinarstvo* (Ljubljana: Delavska enotnost, 1978), 49.

18 Bernarda Rakovec, »Zdravje 1985,« *Jana* 5, 30. 1. 1985, 6, 7.

19 Renata Ažman, »Bilo je nekoč v Sloveniji,« *Jana* 19, 11. 5. 1993, 18, 19, 30.

20 Klara Podergajs, »Kako dobro poznate zgodovino revije ELLE? Preverite ...,« *Elle podcast*, 27. 3. 2020, <https://elle.metropolitan.si/elle-15-let/elle-zgodovina/>, pridobljeno 10. 10. 2021.

21 P. G., »Sprehod med naslovnici Naše žene, ki je zaživela ,kot list za delovno ženo',« *MMC RTVSLO*, 4. 1. 2021, <https://www.rtvsl.si/kultura/vizualna-umetnost/sprehod-med-naslovnici-nase-zene-ki-je-zazivila-kot-list-za-delovno-zeno/547857>, pridobljeno 21. 10. 2021.

22 Kasneje se je uveljavil kot eden najuspešnejših kreativnih direktorjev in vodja prve jugoslovanske oglaševalske agencije Studio Marketing, ki je delovala v okviru Dela. – Ahac Meden, »Apih, Jure (1941–),« *Slovenska biografija*, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1000710/#novi-slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno 4. 11. 2021.

23 »Ob 25. obletnici revije *Jana*,« *STA*, 23. 12. 1996, <https://www.sta.si/251488/ob-25-obletnici-revije-jana>, pridobljeno 12. 10. 2021.

v sredini devetdesetih let pa je kljub povečani konkurenci²⁴ na trgu in spremembam medijske potrošnje dosegala med 60.000 in 70.000 izvodov mesečno. V času, ko se naša raziskava zaključuje, torej leta 1995, je imela med slovenskimi mediji največjo, kar 54-odstotno branost, »med njenimi bralci je bilo največ žensk z višješolsko izobrazbo«. Raziskave o bralni populaciji, ki so jih v uredništvu revije redno naročali, »da bi videli, za koga pravzaprav piše[j]o, so pokazale, da [jo] berejo mladi in stari, izobraženci, kmetje, delavci, skratka, Jana gre skozi več rok v družini. Zato je postajal tisti začetni slogan ‚Moški, to se vas ne tiče, hudo moteč.‘²⁵ Leta 1996 so tako lahko zapisali, po tem, ko so revijo že skoraj dve desetletji poskušali premakniti iz polja »ženske revije« v polje »družinske revije«, da je vsebinsko mogoče *Jano* razdeliti na dva dela, prvega, ki objavlja t. i. družinske teme, in drugega, ki obdeluje »tipično ženske teme«.²⁶

Za slovenski medijski prostor in družbo tako lahko trdimo, da je *Jana* vstopila v prostor do določene mere že uveljavljenih lahkotnejših vsebin oziroma popularnega tiska, pri čemer nastopi težava, saj se analize popularnega žurnalizma in še posebej popularnega tiska naslanjajo na uveljavljen sistem medijev kot politične in ekonomske formacije. »Večina razprav tematizira nesposobnost popularnega tiska za omogočanje racionalne razprave zaradi premajhne informativnosti in neustreznosti novičarskih vrednot v njem. To so kritike, ki strogo ločujejo zabavo od informacije in bi rade novinarsko poročanje ‚le v obliki dejstev in analize brez alegorije, metafore in iluzije‘. Popularni tisk je vreden obsojanja, ker obravnava nepolitične dele realnosti.«²⁷ V tem kontekstu lahko razumemo vznik in delovanje osrednje družinske revije *Jana*, ki je svojo funkcijo še vedno razumela na način, da »informacija ni le pravica delovnega človeka, temveč da je informiranje dolžnost vseh družbenih subjektov, ki tako delavskemu razredu kot celoti in delavcem v združenem delu oziroma občanom kot posameznikom omogočajo neposredno upravljanje družbe«, vendar se je po drugi strani zavedala tudi, da »iz tako narobe pojmovane svobode izvira široko razširjen pojav podjetniškega gledanja na informacijo, dajanje prednosti tako imenovanim podjetniškim interesom pred informativno funkcijo in s tem objektivno odmikanje informacije od družbenih mehanizmov, ki jo obvladujejo oziroma bi jo morali obvladovati«.²⁸

24 Iz posebnih števil in prilog revije *Jana* je leta 1990 nastala revija *Lady*, ki je prevzela vlogo opravljevega časopisa, mlajšo populacijo je od sredine devetdesetih let nagovarjala revija *Smrklja*, po letu 1994 pa je vlogo osrednjega ženskega časopisa začela prevzemati priloga dveh največjih slovenskih dnevnikov *Dela* in *Slovenskih novic Ona*, ki se je do leta 2000 utrdila na tem položaju. »Jure Apih, ki je bil takrat član uprave *Dela*, se spominja, da so v devetdesetih z razdelitvijo podjetja na *Delo Revije* in časopisno hišo v *Delu* ostali brez revij. Ker je bilo težko zbrati dovolj prihodkov od oglasov, so najprej ustanovili Slovenske novice, potem so si zamislili revijalne priloge za vsak dan v tednu. Tako je nastala tudi *Ona* kot konkurenca takrat priljubljeni reviji *Jana*.« – Tanja Jaklič, »Na današnji dan pred 25 leti je prišla ... *Ona*,« *Delo.si*, 15. 2. 2019, <https://www.delo.si/magazin/zanimivosti/na-danasnji-dan-pred-25-leti-je-prisla-ona/>, pridobljeno 12. 10. 2021.

25 Sonja Grizila, »50 let (Zarje) Jane,« *Revija Zarja*, 29. 12. 2019, <https://revijazarja.si/clanek/zgodbe/5fea4d2cbacee/50-let-zarje-jane>, pridobljeno 12. 10. 2021.

26 »Ob 25. obletnici revije *Jana*,« *STA*, 23. 12. 1996, <https://www.sta.si/251488/ob-25-obletnici-revije-jana>, pridobljeno 12. 10. 2021.

27 Breda Luthar, »Poetika in politika tabloidne kulture« (Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1998), 136.

28 Gorjup, »Svoboda ni barikada,« 48.

Kljub temu pa je po mnenju Colina Sparksa pomembna tudi zavest o implikaciji dejstva, da »porabniki uporabljajo‘ popularni tisk, ker ta govori o stvareh, ki so pomembne zanje, ter si tako lahko razložimo človeško obnašanje«. ²⁹ Popularni tisk, ki je komercialno naravnan in pod močnim vplivom procesa tabloidizacije, kljub vsemu ohranja status politične govorice in predstavlja pomemben družbeni forum, ima pa lastna kanon in poetiko, a tudi informativno ter formativno funkcijo. Če se pri tem obrnemo na fenomen poročanja o aidsu, je ta v tem obdobju bil pogosto neločljivo povezan s vprašanjem homoseksualnosti, zato so bile medijske reprezentacije homoseksualnosti pogosto povezane s to problematiko, še posebej pri prevodnih besedilih iz tujega tiska, kot ugotavlja Roman Kuhar. ³⁰ Po drugi strani je to značilno ravno za tabloidne ali popularne medije, ki vzdržujejo dominantni referenčni okvir ³¹ in lahko kljub najboljšim namenom kot sredstva identitetne eksistence delujejo kot ojačevalec marginalizacije. V tem kontekstu je Roman Kuhar na primeru *Jane* poudaril poročanje med afero okrog festivala Magnus, kjer sta v nasprotju z večino tedanjih jugoslovanskih medijev bila v ospredje postavljena pozitiven diskurz in nasprotovanje »deinformacijam ter nevarnim potezam«. Umetniški festival gejevskega gibanja, ki je do tedaj potekal že večkrat, in to pod okriljem republiške Zveze socialistične mladine, je leta 1987 v jugoslovanski družbi in naelektrnem mednacionalnem ozračju povzročil medijsko afero in bil zaradi povezave aidsa s homoseksualno populacijo označen za grožnjo javnemu zdravju. *Jana* je o tem zapisala takole: »Jugoslovansko novinarstvo je okužil virus aidsa, zato je celo v že tradicionalnem tednu Magnusa odkrilo novo slovensko provokacijo. Posledice je bilo pričakovati, ganljiva skrb za naše zdravje se je kmalu umaknila nevarnejšim čustvom. Napadi na ljubljansko prireditelje so se v medijih že spremenili v klice k pogromu, ki si dajejo duška celo v predlogu, da bi si pravilno (spolno) usmerjeni Jugoslovani morda kupili priponke z udarnim geslom: Pedri, hvala, ne!« ³² Kuhar zato govori o tem, da »poročanja slovenskih medijev v omenjenem primeru in opozarjanja na diskriminacijo homoseksualcev ne moremo posplošiti in od liberalnih in revolucionarnih poznih osemdesetih naprej govoriti o zgolj gejem in lezbijkam naklonjenih medijskih reprezentacijah homoseksualnosti.« Čeprav je *Jana* aprila 1987 opozarjala, da je »‘dobrohotno opozorilo‘ [...] dalo orožje v roke vsem tistim, ki jih preganjajo najrazličnejši strahovi pred homoseksualci, pa tudi pred

29 Colin Sparks, »The Popular Press and Political Democracy«, *Media, Culture & Society* 10 (1988): 209–23. Navedek povzet iz: Breda Luthar, »Poetika in politika tabloidne kulture«, 137, 138.

30 Roman Kuhar, »Medijske podobe homoseksualnosti. Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000« (Ljubljana: Mirovni inštitut, 2003), 31.

31 Oktobra 1985 je *Jana* objavila pogovor z več homoseksualno usmerjenimi osebami o vprašanju aidsa, hkrati pa predstavila organizacijo slovenskega gej gibanja, ki se je tedaj postavljalo na lastne noge. Problematičen je naslov, ki jasno označuje medijski diskurz časa, kot ga je zaznal tudi Roman Kuhar: »Iz medijskih podob homoseksualnosti, ki jih uokvirja vprašanje aidsa, so skorajda popolnoma izginila stara vprašanja o pridobljenosti in prirojenosti homoseksualnosti, v ospredje pa je stopilo reprezentiranje tako imenovanega gejevskega stila življenja, ki je bil predstavljen kot promiskuiteten.« K vprašanju vsakdanjega življenja homoseksualne skupnosti v Ljubljani se je revija ponovno vrnila šele z dvema reportažama leta 1993. – Roman Kuhar, »Medijske podobe homoseksualnosti«, 32. Bernarda Rakovec, »Slovenski homoseksualci – smrtna tesnoba v hiši veselja«, *Jana* 40, 2. 10. 1985, 17–19. Žana Kapetanović, »One ljubijo ženske, oni ljubijo moške«, *Jana* 17, 27. 4. 1993, 21. Žana Kapetanović, »Poljubi na Tromostovju«, 18, 4. 5. 1993, 17.

32 »Nevarna razmerja: Teden Magnusa in jugoslovanski sindrom«, *Jana* 16, 22. 4. 1987, 18, 19.

vsakršno drugačnostjo«, je septembra istega leta v rubriki Prostovoljno pred poroto,³³ v kateri bralka Leja prosi za pomoč in nasvet, ker jo erotično vznemirja njena prijateljica, objavila skrajno homofobična mnenja nekaterih ‚porotnikov‘.³⁴ Ta primer ni bil edini, podobno vprašanje in negativni odziv lahko v isti obliki, zgolj brez dodatka strahu pred aidsom, zasledimo tudi leta 1985.³⁵ Tako lahko pritrdimo Bredi Luthar, ki je zapisala: »Logika popularnega tiska ni logika razprave ali estetske refleksije, temveč melodramatizacije, zdravega razuma, personalizacije, intimizacije, naturalizacije. Tabloidni žurnalizem je politična govornica, vendar ne zato, ker daje prednost določenim stališčem pred drugimi, temveč ker določene kulturne konstelacije vzpostavlja kot naravnejše od drugih.«³⁶

A ravno ena od stalnih rubrik v reviji, zgoraj omenjena Prostovoljno pred poroto, ki v sebi združuje vse lastnosti popularnega medija, je bila eden od ventilov slovenske družbe, ki se je po eni strani na podlagi vprašanj »obupanih« bralk in bralcev pustila podučevati starostno in spolno raznoliki skupini porotnikov z značilnimi imeni, kot sta bila Maca (31) ali Stane (62), ter se po drugi strani po kanonu tabloidne poetike naslajala nad tujimi, večinoma intimnimi ali družinskimi težavami. V osemdesetih letih je čez prst pogledano približno polovica vprašanj bila povezana s spolnostjo,³⁷ predvsem pa s promiskuiteto in z njo povezanimi težavami, ostala so večinoma izhajala iz socialnih stisk in družinskih odnosov. Moraliziranje je bilo sestavni del rubrike, ki je imela v sebi »zdravorazumsko logiko«, v njej pa se vprašanje aidsa v desetletju po objavi pandemije neposredno pojavi natančno dvakrat. Leta 1987 se je tako oglasil Jože, ki je med delom v tujini imel nezaščiten heteroseksualni spolni stik z znanko, sedaj pa se boji, kaj bo, če bo domov prinesel virus aidsa. »To, da bi šel k zdravniku, mi še na misel ne pride, saj veljam za uglednega moškega, ki ga vsi spoštujejo.«³⁸ Dve leti kasneje je triindvajsetletnica z vzdevkom Prestrašena poroto spraševala o tem, kaj naj stori, ker se poskuša uveljavljati v kulturniških krogih in mora »če [hoče] ostati v igri‘ [,] seveda tudi sama spati s katerim od teh moških«, za katere je zatrnila, da so to v glavnem ljudje, ki veliko potujejo in kar pogosto menjajo partnerje. V tem primeru je bilo, nenavadno, moraliziranja že veliko manj, večina porotnikov pa je omenjala predvsem tedaj že močno propagirano zaščito, kondome.³⁹

Narava medija, ki se je deklariral kot ženska in družinska revija, je narekovala, da je vprašanje spolnosti poleg partnerskih odnosov, ki se mu je kmalu pridružil aids kot spolno prenosljiva bolezen, bilo zelo pogosto obravnavana tema – dejansko je predstavljala enega od vsebinskih stebrov revije. Vprašanja promiskuitete,⁴⁰ zvestobe in

33 »Prijateljica me vznemirja (Prostovoljno pred poroto),« *Jana* 37, 16. 9. 1987, 46.

34 Roman Kuhar, »Medijske podobe homoseksualnosti,« 31.

35 »Homoseksualnost (Prostovoljno pred poroto),« *Jana* 38, 18. 9. 1985, 44. »Mi bo sosed zapeljal moža (Prostovoljno pred poroto),« *Jana* 19, 7. 5. 1986, 44.

36 Luthar, »Poetika in politika tabloidne kulture,« 258.

37 Tipičen primer je denimo vprašanje spolnega vedenja. – »Skupinski seks (Prostovoljno pred poroto),« *Jana* 21, 22. 5. 1985, 44.

38 »Strah pred grozljivo boleznijo (Prostovoljno pred poroto),« *Jana* 32, 12. 8. 87, 46.

39 »Bojim se aidsa (Prostovoljno pred poroto),« *Jana* 44, 1. 11. 1989, 44.

40 »Zakaj smo si nezvesti,« *Jana* 41, 10. 10. 1984, 27. »Ljubico imam,« *Jana* 38, 18. 9. 1984, 28.

spolnih navad⁴¹ ter njihove vsebinske nadgradnje,⁴² tudi v obliki množičnih anketnih vprašalnikov⁴³ in njihove analize,⁴⁴ nam tako prikazujejo precej dobro sliko družbenega konteksta, v katerega se je vmešala epidemija aidsa. Predvsem z uporabo prevodnih člankov je zato *Jana* v družbo, ki je imela, vsaj sodeč po ostalih objavljenih vsebinah na to temo, precej svobodno spolno vedenje, prispevala več člankov in reportaž, ki so opozarjali, da je zaradi aidsa nastopil čas, ko se v globalnem kontekstu »svet pozdravlja od seksualne revolucije«. ⁴⁵ V domačem jugoslovanskem kontekstu lahko kljub temu spremljamo družbeno odpiranje, ki je prinašalo določeno liberalizacijo družbe in rahlo orientalistični prizvok opisov novih prizorov »tranzicijske« ulične prostitucije v »umazanem« jugoslovanskem glavnem mestu,⁴⁶ pa tudi na domačem terenu,⁴⁷ glavni vzrok za spremembe spolnega vedenja pa je po mnenju reporterjev *Jane* bil psihološkega izvora (o tem so povprašali sociologa Miša Jezernika in antropologa Staneta Južniča) ter se je napajal v splošni družbeni, politični in gospodarski krizi, ki je Jugoslavijo zajela v osemdesetih letih.⁴⁸ Ob tem nas članek, ki je sicer v dialogu s stroko obravnaval epidemiološko vprašanje nalezljive bolezni, kolere na območju Dimitrovgrada na jugovzhodu Srbije, niti ne sme presenetiti. Tudi v tem primeru se je seveda zvezni sekretariat za informiranje zaradi političnih in gospodarskih vzrokov izmikal problemu in ga poskušal minimalizirati.⁴⁹

Aids je kot neozdravljiva bolezen imel pomemben prostor v diskurzu o varni spolnosti, ki je bila ena od najpomembnejših tem v *Jani*, tudi s področja ozaveščanja najširše publike.⁵⁰ A s seznama zdravstvenih vprašanj ni izrinil ostalih spolno prenosljivih bolezni, ki se jim je revija redno podrobno posvečala.⁵¹ Ob robu vprašanja aidsa je tako leta 1995 bil objavljen intervju z Mojco Matičič, ki je na infekcijski kliniki vodila ambulanto za spolno prenosljive bolezni,⁵² te pa so kljub preventivnim naporom, ki so bili podobni kot pri prenosu aidsa, strmo naraščale. Podobno velja tudi za naraščanje okužb s hepatitisom.⁵³ V jeku največje panike in opozoril pred pričakovanim neizo-

41 Denimo rezultati anonimne ankete med ljubljanskimi osemnajstletniki. – Živa Agrež, »Več kot pol jih že okuša spolnost,« *Jana* 27, 27. 3. 1991, 17.

42 Veliko pozornost je na primer vzbudil prevod francoskega priročnika za boljšo spolnost, o katerem je obširno govoril prevajalec Branko Gradišnik, podobno tudi intervju s francoskim ginekologom Davidom Elio. – Maja Konvalinka, »Radosti s spolnimi odnosi,« *Jana* 34, 22. 8. 1984, 15, 16. »Umetnost ljubljenja,« *Jana* 37, 16. 9. 1987, 31, 32.

43 Vprašalnik, ki je odgovarjal na vprašanje, ali je oseba rizična in bi se morala testirati za aids, so objavili aprila 1987. – »Na test za aids, da ali ne?,« *Jana* 15, 15. 4. 1987, 29.

44 Leta 1995 je bila slika, sodeč po rezultatih ankete, izvedene na velikem vzorcu populacije, že nekoliko drugačna kot v osemdesetih letih. – Maja Lupša, »Ne, varamo se pa (skoraj) ne,« *Jana* 33, 15. 8. 1995, 26–28.

45 »Trnova pot do raja,« *Jana* 24, 11. 6. 1986, 29. »Ljubezen z okusom previdnosti,« *Jana* 29, 22. 7. 1987, 30, 31. »Ljubezen z okusom previdnosti II,« *Jana* 30, 29. 7. 1987, 32, 33.

46 Žarko Rajkovič, »Einstein med nogami,« *Jana* 30, 25. 7. 1990, 20–21. Maja Lupša, »Možakarji v minici,« *Jana* 40, 3. 10. 1990, 22.

47 Albina Podbevšek, »Ljubezen za lire,« *Jana* 44, 1. 11. 1989, 23.

48 Renata Ažman, »Damoklejev meč tudi nad posteljo,« *Jana* 48, 29. 11. 1989, 16–17. Sanja Kapetanič, »Spolno življenje v času krize,« *Jana* 32, 10. 8. 1988, 14 in 42.

49 Maja Lupša, »Živimo kot svinje,« *Jana* 39, 27. 8. 1989, 15, 16.

50 Leta 1988 so tako v reviji ponatisnili ameriški priročnik za preventivo, namenjen mladini. – »Kaj bi mladi morali vedeti o aidsu,« *Jana*, 27, 6. 7. 1988, 30, 31 in 38.

51 »Okužbe v postelji,« *Jana* 50, 10. 12. 1986, 26, 27.

52 Živa Agrež, »(Ne)varen seks: Eksplozija modernih spolno prenosljivih bolezni,« *Jana* 32, 20. 5. 1995, 6, 7 in 53.

53 Albina Podbevšek, »Hepatitis na pohodu,« *Jana* 15, 13. 4. 1993, 17.

gibnim eksponentnim naraščanjem okužb z aidsom je verjetno v želji po opozorilu, da to ni edina ogrožujoča spolno prenosljiva bolezen,⁵⁴ svoje mnenje predstavil tudi francoski zdravnik Georges Mathé, »ki velja za enega najhujših nasprotnikov seksualne revolucije. Zakaj? Pred nedavnim je povedal, da se dramatično večja število tistih vrst raka, ki se prenašajo s spolnimi odnosi, obolenj, ki jih je sprožila prava epidemija spolne razpuščenosti. Tudi če njegova premišljanja jemljemo z veliko rezervo ali se z njegovimi pogledi ne strinjamo, bo branje vsekakor zanimivo.« Senzacionalističen naslov pa je preprosto skrival mnenje zdravnika, da so obolenja, ki jih povzroča virus HPV kot krivec za rak materničnega vratu, mnogo bolj razširjena in zadevajo večjo populacijo, zato je menil, da je ob aidsu to pomembno vprašanje.⁵⁵ Podobno senzacionalističen pristop so ubrali tudi leta 1988, ko so na podlagi objav iz nemškega tiska svarili pred pohodom virusa EPV iz družine herpesov, ki naj bi kmalu zasenčil aids,⁵⁶ leta 1994 pa so napoved t. i. epidemije bolezni norih krav pospremili z naslovom *Hujša od aidsa?*⁵⁷ Prispevek o aidsu, verjetno najbolj dvomljive narave, ki je prišel iz tujih logov in o katerem je dvom izrazil tudi pisec, se je spraševal o možnosti prenosa virusa HIV s poljubljanjem in je redakciji v revijo zdrknil leta 1992.⁵⁸

Vprašanja o kontracepciji in spolnih boleznih ter težavah so bila tudi ena od najpogostejših tem vprašanj v rubriki *Ni ga čez dober nasvet*, kjer sta na pisma bralcev odgovarjala zdravnika, do svoje zgodnje smrti najprej Milan Hodalič, nato pa Darinka Grmek Štrukelj. Vprašanja, povezana z aidsom, sicer morda zvenijo naivno, včasih so povezana z neznanjem in strahovi, sploh v zgodnejših letih, ko veliko dejstev še ni prešlo v kolektivno podzavest družbe. V desetletju se jih je med množico drugih zdravstvenih težav nabralo trinajst, večina seveda med letoma 1985 in 1990, po tem obdobju praktično usahnejo, a so tedaj veliko bolj utemeljena in jih pišejo ljudje, ki imajo za svojo zaskrbljenost tudi realne razloge. V prvih letih pa se tako dvakrat pred poletjem ponovi vprašanje, ali se aids prenaša v morski vodi, saj je »pri nas mnogo tujcev iz različnih dežel, in nikoli ne veš, kakšno bolezen lahko nosijo.«⁵⁹ Leto pred tem je s podobno argumentacijo nasvet iskalo »19-letno dekle s srednjo izobrazbo«,⁶⁰ ki je ravno prebiral knjigo Jacquesa Leibowitcha z naslovom *AIDS*.⁶¹ A večina vprašanj je bila povezana s kontracepcijo, ki je bila ena od pomembnejših družbenih tem danega

54 Ob tem morda ni nepomembno, da so, kot danes vemo precej optimistično, razvoj zdravil in cepiv napovedovali že od odkritja virusa HIV, v dneh ob objavi prvih primerov okuženih pa je denimo na 5. kongresu jugoslovanskih mikrobiologov nastopil dr. Jean Claude Chermann, »vodilni strokovnjak za aids, ki je kot vodja Pasteurjevega inštituta odkril HPA-23, trenutno edino učinkovito zdravilo za to bolezen.« – Slavkenja Drakulič, »Čudodelec iz novega Lurda,« *Jana* 45, 6. 11. 1985, 11–13.

55 »Spolna svoboda nas lahko drago stane,« *Jana* 6, 5. 2. 1986, 26, 27.

56 »Zadostuje že poljub,« *Jana* 3, 20. 1. 1988, 26, 27.

57 »Hujša od aidsa,« *Jana* 29, 19. 7. 1994, 13.

58 »Besede so izrečene in preplah je povzročen.« »AIDS,« *Jana* 26, 30. 6. 1992, 29.

59 Milan Hodalič, »Aids in kopanje v morju (Ni ga čez dober nasvet),« *Jana* 29, 22. 7. 1987, 34.

60 Milan Hodalič, »Se v morju lahko okužim z aidsom? (Ni ga čez dober nasvet),« *Jana* 12, 19. 3. 1986, 32.

61 »Knjigo dr. Jacquesa Leibowitcha *Nenavaden virus, ki je prišel od drugod* so slovenski založniki opazili na lanskoletnem jesenskem knjižnem sejmu v Frankfurtu in jo s precej krajšim naslovom *Aids* prevedli in natisnili komajda poldrug mesec pozneje, v decembru 1985.« Prva slovenska poljudna brošura o tem problemu je nato izšla leta 1987 v Kopru v okviru časopisne hiše *Primorske novice*. – »Aids: slovenski založniški podvig,« *Jana* 6, 5. 2. 1986, 16. »Aids – problemi, preventiva, perspektive,« *Jana* 39, 30. 9. 1987, 5.

trenutka, ne le zaradi zaščite pred spolno prenosljivimi boleznimi, temveč tudi zaradi vprašanja preprečevanja nezaželenih nosečnosti. *Jana* leta 1984 polemizira tudi s katoliško cerkvijo oziroma objavi kritično poročilo o *Apostolskem pismu družini*, v katerem je papež Janez Pavel II. zavrnil kontracepcijo, saj naj »zakonca ‚uporabljata‘ spolnost v skladu z njeno prvobitno dinamiko celostnega podarjanja brez manipuliranja in ponarejanja«. ⁶² Poročil o najstniških nosečnostih in pogostosti pojava ter potrebe po izvajanju splava ⁶³ je bilo veliko in so bila poglobljena, v zdravstvenih rubrikah pa je eno najpogostejših vprašanj uporaba kontracepcijskih tabletk, ki so spolno revolucijo dejansko omogočile, a sodobne metode kontracepcije, sodeč po pisnih bralcev v osemdesetih letih, še niso dosegle pričakovanega dosega. Ravno v rubriki Ni ga čez dober nasvet se tako večkrat pojavi vprašanje, kje dobiti kondom. Poleti leta 1985, tik preden je kondom kot najzanesljivejša in najenostavnejša oblika zaščite pred virusom HIV postal pomembna tema v reviji, je tako Milan Hodalič najstniškemu paru svetoval obisk lekarne, ⁶⁴ kljub dejstvu, da so bili kondomi dostopni tudi v trafikah. ⁶⁵ Že v naslednjem letu je ob svetovnem trendu naraščanja uporabe kondomov, ki so se počasi začeli seliti tudi v lažje dosegljive samopostrežne trgovine, *Jana* pričela objavljati članke o učinkovitosti in varnosti kondoma. ⁶⁶ Ta na videz enostavni izdelek, katerega proizvodnjo je jugoslovanska industrija usvojila že davno, se je namreč v vmesnem času precej posodobil, in edini jugoslovanski proizvajalec RIS iz Zagreba je ob potencialno visokih kapacitetah izdelal zelo malo teh proizvodov, saj naj bi v Jugoslaviji v celem letu 1986 prodali zgolj slabe 3 milijone kondomov, kupci pa so želeli novejše, modernejše iz uvoza. »Mar Jugoslovani ne marajo preservativov. ⁶⁷ Nekateri res ne: največ jih pokupijo Slovenci in Hrvati, precej manj Makedonci in Srbi, v BiH in Črni Gori pa ni RIS – če verjamete ali ne – prodal še niti ene škatlice. ‚To je nekaj podobnega kot papirnati robčki in milo?, pravi Ante Starčević. ‚Bolje si razvit, več kondomov potrebuješ. Nič čudnega, če so Švedi v Evropi na prvem mestu po porabi preservativov na prebivalca.‘ ⁶⁸ Podobno je k množični uporabi kondomov nekaj mesecev kasneje pozivala novinarka Sonja Grizila, ki je zapisala, da »zdravila proti aidsu ni, ne cepiva, zato sta v križarski vojni proti tej morilski bolezni za zdaj najučinkovitejši dve vrsti orožja: ali ‚aspirin med koleni‘ oziroma vzdržnost ali prav nič priljubljeni kondom. Ker s priporočanjem prve metode ne bi dosegli posebnih uspehov, smo se z vsemi močmi vrgli na kondom. Uspeh? Menda kar 70 odstotkov Jugoslovanov ne zna ravnati

62 Maja Konvalinka, »Zibka v očeh cerkve,« *Jana* 2, 11. 1. 1984, 30.

63 »Si samo rožnati plod v zibelki maternice: moralne dileme abortusa,« *Zelena Jana*, marec 1986, 25–28.

64 Milan Hodalič, »Kje dobiti kondom (Ni ga čez dober nasvet),« *Jana* 33, 14. 8. 1985, 30.

65 Leta 1985 so tako Delove trafike prodale 131.528 škatlic kondomov. – Maja Konvalinka, »Ljubezen z Risom,« *Jana* 17, 29. 4. 1987, 13, 14.

66 »Kondom spet na dobrem glasu,« *Jana* 35, 27. 8. 1986, 29.

67 »Aktualna tema bi morali postati – najsi to zveni še tako banalno in prozaično – ne ‚politika‘ in takšni ali drugačni pečati, temveč preservativi. Tudi v tem smo Balkanci. Preservativov v hotelih, na primer, javno ne prodajajo. Njihova uporaba namreč pomeni, najsi to priznamo ali ne, nezaupanje do partnerja, čeprav po drugi strani ni take ‚kuge‘, ki bi preprečila ‚zabavo revežev‘: kadarkoli je človeku težko ali mu gre za nohte – Freud ni bil neumen – se zateče k spolnemu zadovoljstvu [...] Toda zdaj je treba računati z aidsom. – Zorica Nikolić, »Virus na dnevnem redu sestankov,« *Jana* 20, 20. 5. 1987, 8, 9 in 43.

68 Maja Konvalinka, »Ljubezen z Risom,« *Jana* 17, 29. 4. 1987, 13, 14.

z Amorjevimi balončkom. Jih ne znamo ali nočemo uporabljati?«⁶⁹ V slovenskem primeru je na to vprašanje odgovoril bralec Tine Velikonja iz Ljubljane, ki je priporočil nemško znamko kondomov, ki se je seveda lahko dobila zgolj v tujini, ljubljansko izkušnjo pa opisal takole: »Risovi kondomi so slabi in ni čudno, da si nekateri z njimi ne vedo pomagati. S tesnim obročastim vratom prekinejo venski obtok, da se počutiš kot davljenec, slabo so raztegljivi in suhi, da jih s težavo potegneš čez polovico, obenem pa so tako debeli, da ne veš kje si [...] Zato prilagam škatlico, v kakršni prodajajo po mojem mnenju najboljše kondome, kar jih je ta čas na voljo. Dobijo se v Nemčiji v drogerijah in lekarnah. Prve sem kupil v veliki samopostrežni trgovini, kjer so bili naprodaj v košarici na oddelku za kozmetiko in brivske priprave. Zdaj beremo, da uvajajo takšno prodajo tudi v Ljubljani, kar je zares pohvalno.«⁷⁰ Po množici prispevkov, ki so popularizirali kondom, se je od konca osemdesetih let ta tematika navadno pojavljala v *Jani* zgolj še ob mednarodnem dnevu aidsa in spremljanju dejavnosti preventive.⁷¹ Pri tem je zanimivo dejstvo, da v tako množičnem občilu do leta 1995 ni bil objavljen niti en oglas iz preventivnih akcij,⁷² je pa zato revija podrobno spremljala poskuse organizacije preventivne oglaševalske kampanje, podajala konstruktivne kritike zgodnjih poskusov in kasneje še posebej poudarila kreativne dosežke Gorana Tomića iz Marketinga Radia Študent, ki je bil zaslužen za slavne »domine«.⁷³

Stigma, ki je spremljala ogrožene družbene skupine, je v medijskem diskurzu popularnega tiska seveda tudi nihala. Bralci so denimo probleme okuženega hemofilika⁷⁴ Steva Kataline iz hrvaške Podravske Slatine lahko podrobno spremljali skozi serijo reportaž⁷⁵ (*Jana* jih je prevzela po zagrebški reviji *Danas*), ki naj bi mu omogočile dostojen socialni status, po drugi strani pa so sledili političnim ukrepom in zasedanjem vseh družbenih organov v podeželskem okolju, kjer niti medicinska infrastruktura in niti družbeno okolje ob vseh neznankah nista bila pripravljena na dostojno obravnavo pacienta, ki se je javno izpostavil, razkritje pa je pomenilo tudi nove stroške za samoupravne interesne skupnosti s področja zdravstvenega varstva. Kljub temu lahko opazimo razlike v ravni diskurza, ki je spremljal teden dni kasnejše razkritje beograjskega narkomana, da je okužen z aidsom: »Njegovo mater, sestro in dekle so nagnali iz službe, dokler ne prinesejo potrdila, da so zdravi. Prišlo je torej dobesedno do izгона [...]«⁷⁶ Stigma narkomana, ki je za svoje početje sam kriv, »čeprav ne vemo,

69 Sonja Grizila, »Nezaželeni amorjevi balončki,« *Jana* 28, 14. 7. 1987, 17, 18.

70 Tine Velikonja, »Nezaželeni amorjevi balončki,« *Jana* 32, 12. 8. 1987, 5

71 Katja Božič, »Rumeni z okusom banane,« *Jana* 50, 12. 12. 1995, 14, 15.

72 »Oglas (So stvari, ki mi nudijo več užitka kot gospodinjstvo),« *Jana* 3, 17. 1. 1995, 47.

73 Maja Konvalinka, »Z dominami proti aidsu,« *Jana* 46, 16. 11. 1988, 20 in 26.

74 Spomladi 1986 je bila zaradi testiranja krvi krvodajalcev na virus HIV v Sloveniji in na Hrvaškem možnost okužbe v tej skupini bistveno zmanjšana in kasneje ne predstavlja več najpomembnejše rizične skupine. O omejevanju možnosti okužb, epidemiološki sliki na domači in globalni ravni ter testiranju krvodajalcev je obširno pisal glavni slovenski virolog tega časa Miha Likar. *Jana* je tudi obširno poročala o mariborskem kongresu hematologov in transfuziologov, ki je bil pomemben mejnik pri tem vprašanju. – Miha Likar, »Aids danes in jutri,« *Jana* 40, 1. 10. 1986, 11 in 35. Maja Konvalinka, »Dve žrtvi, 200 okuženih,« *Jana* 4, 22. 1. 1986, 18, 19. Alenka Bibič, »Novi test za odkrivanje aidsa,« *Jana* 44, 29. 10. 1986, 19 in 46.

75 Zorica Nikolić, »Imam aids, vsi so me zapustili,« *Jana* 19, 13. 5. 1987, 21, 22.

76 Zorica Nikolić, »Virus na dnevnem redu sestankov,« *Jana* 20, 20. 5. 1987, 8, 9 in 43.

ali je higiena drogiranja v Zagrebu in Beogradu enaka«, je bila bistveno drugačna od odnosa do hemofilika, ki za svojo nesrečo ni sam kriv. Senzacionalnost je tako pripomogla, da se je na naslovnici *Jane* januarja 1986 znašel naslov, ki je oznanjal, da ima polovica (testiranih) beograjskih uživalcev trdih drog tudi aids, na koncu članka pa lahko izvemo tudi, kako je prišlo do okužb pri ljudeh s hemofilijo.⁷⁷ Leto dni kasneje je *Jana* v lastni redakciji v intervjujih z epidemiologi pripravila članek, ki je ob spolni preventivi, torej kondomih, zagovarjal tudi prosto prodajo injekcijskih igel in s tem preventivo pri tej družbeni skupini.⁷⁸ Javno izpostavljanje okuženih je zaradi stigme seveda bilo težava, *Jana* je prvi intervju z okuženim slovenskim bolnikom objavila leta 1988, in to do neprepoznavnosti anonimiziran, tudi odgovori na vprašanja novinarke so bili praktično generičnega značaja in so predvsem govorili o upanju.⁷⁹ Kljub temu da je popularni tisk vezan na škandal, intimo in melodramo, lahko zatrdimo, da so o bolnikih z imenom v *Jani* osebno poročali zgolj v rubrikah, ki so bile bulvarske narave in so prinašale zgodbe o slavnih in manj slavnih osebah iz tujine.⁸⁰

Poročanje o aidsu po letu 1991 je dejansko zamrlo in se omejilo na čas okoli svetovnega dneva aidsa. Število obolelih in okuženih v Sloveniji je stagniralo, črnoglede napovedi iz sredine osemdesetih let, ki so se še kako izpolnjevale na globalni ravni, na Slovenskem niso imele takšne krivulje. To seveda ne pomeni, da se v tem obdobju ni izvajala velika splošna preventiva, dejstvo pa je, da je *Jana* kot eden največjih družbenih forumov v državi zaznala, da tema nima več absolutne prioritete. Razen ko pride do škandala, kakršen bulvarškemu tisku omogoča obstoj.⁸¹

Omejenost razširjenosti virusa HIV, pri čemer je Slovenija v sredini devetdesetih let beležila relativno nizko incidenco okužb, približno tri na en milijon prebivalstva, kar je malo v primerjavi s Španijo (203 na milijon), Francijo (102 na milijon) ali Italijo (96 na milijon), so sicer na Inštitutu za varovanje zdravja leta 1995 razlagali kot dejstvo, da je pri nas epidemija aidsa še v zelo zgodnjem obdobju razvoja,⁸² je »zaprto in konservativno družbo«, kakršna naj bi po mnenju komentatorke dnevnika *Republika* Katarine Novak bila Slovenija, zazibala v »varljivo, tiho« zadovoljstvo.⁸³ Zaradi tega škandalov, ki so polnili tuji tisk ob novicah, da so okuženi s svojim nespremenjenim vzorcem spolnega obnašanja širili okužbo, na Slovenskem pač ni bilo. O njih se je poročalo med bulvarškimi novicami, denimo leta 1992, ko je v italijanskem Bolzanu nekdo umoril okuženo prostitutko.⁸⁴ V omenjenem obdobju je tako zgolj leta 1994 prišlo do podrobnega

77 Vladan Slavković, »Grožnja iz pekla mamil«, *Jana*, 2, 15. 1. 1986, 13, 14.

78 Maja Konvalinka, »Igle kot obliž«, *Jana* 11, 18. 3. 1987, 20.

79 Maja Konvalinka, »Živim od upanja: naš bolnik z aidsom«, *Jana* 44, 2. 11. 1988, 15.

80 »Pri Liz doma imajo aids«, *Jana* 7, 17. 2. 1988, 7, 32. »Duhovnik umira za aidsom«, *Jana* 52, 29. 12. 1989, 37.

81 O tipičnem primeru so poročali iz Petrovca na Mlavi, kjer je na podlagi govoric o seropozitivnosti, ki jih je v gostilni sprožil lokalni splošni zdravnik, bila socialno stigmatizirana nič hudega sluteča učiteljica. – Vladimir Siljanović, »Aids je bil v glavah«, *Jana* 42, 17. 10. 1990, 17, 18.

82 »V Sloveniji prijavljenih skupno 40 primerov aidsa«, *STA*, 19. 6. 1995, <https://www.sta.si/143827>, pridobljeno 12. 10. 2021.

83 Ob podatku, da je bilo obolelih v Sloveniji po osmih letih epidemije dobrih trideset, čeprav se je govorilo o nekaj sto okuženih, in dejstvu, »da je med nami poldrugi tisoč narkomanov«. – *Republika*: En dan za aids«, *STA*, 30. 11. 1993, <https://www.sta.si/43588>, pridobljeno 12. 10. 2021.

84 »Prodajala je ljubezen, podarjala je aids«, *Jana* 6, 11. 2. 1992, 13.

poročanja (povzetega po zagrebški reviji *Globus*) o primeru pacienta, ki je na zagrebški infektivni kliniki umiral za aidsom. »Dolgo se je samo šušljalo, zdaj pa se je pokazalo, da je resnica še hujša od najbolj črnih slutenj: petinštiridesetletni D. M., še pred nedavnim kar se da čeden in zaželen intelektualec, v teh dneh na infektivni kliniki Fran Mihaljević umira za aidsom. Tragedija, ki ni zgolj njegova: D. M. je, v zadnjih sedmih letih, ko je že vedel, da je seropozitiven, s smrtonosnim virusom aidsa namenoma okužil morda kar nekaj deset moških in žensk.«⁸⁵ Tragični dogodek je za seboj potegnil resne politične posledice, saj se je »v napetem vzdušju tudi hrvaško ministrstvo za zdravstvo odločilo za nekaj presenetljivih restriktivnih ukrepov: prof. dr. Andrija Hebrang je tako že napovedal uvedbo prisilnega zdravstvenega nadzora okuženih, konec anonimnega testiranja in natančen register vseh seropozitivnih«. V slovenskem primeru, ki je imel s hrvaškim seveda skupne osnovne nastavke iz časov nekdanje skupne države, kjer so epidemijo aidsa poskušali obvladovati na podlagi svetovnih standardov in okužene čim bolj zaščititi, tudi z anonimnostjo, bi to pomenilo hudo spremembo zdravstvenih politik. *Jana* je dva tedna po razkritju vprašanje, ki je pomenilo velik pritisk na zdravstveno politiko in potencialno stigmatizacijo, problematizirala v članku, v katerem je zbrala mnenja slovenskih strokovnjakov za to problematiko. Dr. Evita Leskovšek je tako povedala: »V svetu se trudijo, da bi čimbolj, tudi z anonimnostjo, zaščitili bolne in okužene – ne le zato, ker jim sicer grozita socialna izolacija in izguba službe, da o drugem ne govorimo, temveč tudi zaradi tega, ker so bili neučinkoviti še prav vsi dosedANJI poskusi, da bi s prisilnim zdravljenjem, z izolacijo in s podobnimi represivnimi ukrepi omejili bolezen. V Romuniji, na primer, na Kubi in v Bolgariji se je že pokazalo, da tako pač ni mogoče preprečiti širjenja aidsa.«⁸⁶ Zdravstveno problematiko, ki jo je povzročil škandal, so tako na eni od glavnih družbenih referenčnih točk obravnavali na način, ki je bistveno pripomogel k splošnemu družbenemu sprejemanju strokovnih odločitev v nasprotju s populizmom, ki je v tistem času vse bolj posegal v novo družbeno realnost slovenske tranzicijske politike. Strategija slovenskega boja proti epidemiji aidsa je seveda nato bila podrobno predstavljena tudi ob 1. decembru v poskusu utrjevanja zdravstvenih politik, kjer so se poleg vsebine predvsem osredotočali na osebni pristop in predstavitev ključnih akterjev.⁸⁷ Te so sicer bralci *Jane* skozi podrobna poročila spoznavali tudi v preteklih letih.⁸⁸ V istem letu je *Jana* v intervjuju⁸⁹ z dr. Leskovškovo razbijala mite, stereotipe in zavračala teorije zarote, ki so kljub letom neprekinjenega ozaveščanja v splošnem družbenem diskurzu še vedno bili prisotni.⁹⁰

V tem kontekstu ni odveč opozoriti, da je v množici medijev, ki so zaznamovali osemdeseta in začetek devetdesetih let, pri vprašanju aidsa ravno *Jana*, po svojem konceptu komercialno naravnana popularna revija z največjim dosegom v slovenskem

85 Maja Lupša, »Demonski ljubimec z aidsom,« *Jana* 2, 11. 1. 1994, 16, 17.

86 Maja Lupša, »Zločin in kazen,« *Jana* 4, 25. 1. 1994, 16, 17.

87 »Prva bojna linija proti aidsu,« *Jana* 48, 29. 11. 1994, 5, 6.

88 Maja Konvalinka, »Položaja ni več mogoče nadzorovati,« *Jana* 5, 1. 2. 1989, 4, 5 in 35.

89 Značilno za popularni žanr v tabloidnih medijih, kjer vprašanja niso zgolj tematske narave, ampak v ospredje postavljajo tudi sogovornika. – Mitja Čepič, »Uvod: Metodološko pojasnilo,« v: *Resno in rumeno: tabloidizacija tiskanih medijev v Sloveniji*, ur. Gita Zadnikar (Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo – ICK, 2005), 15.

90 Živa Agrež, »Je boj proti aidsu izgubljen?,« *Jana* 38, 20. 9. 1994, 4, 5.

medijskem prostoru, bila nekakšen družbeni poligon, ki je temo obravnaval resno, poglobljeno, družbenokritično in tudi politično, sploh pri začetnih zadregah, ki so sledile nerodnostim beograjske vlade, zlagoma pa je tudi premikala meje družbene normativnosti in se odmikala od stereotipizacije oziroma zdravorazumskosti, ki navadno spremlja medijsko poročanje v tem žanru. Svoja poročila je redno usklajevala s slovensko zdravstveno in epidemiološko stroko, v naravi popularnega tiska, ki je tematiko približeval najširšemu bralstvu, pa je seveda uporabljala tudi vse metode in tehnike popularnega žurnalizma. A z zavedanjem, kot je poudaril psiholog Bogdan Lešnik na okrogli mizi o aidsu v Cankarjevem domu decembra 1987, »da aids ni modna, temveč aktualna tema«, in nikakor ne zgolj zdravstveno, temveč tudi družbeno in psihološko vprašanje. V letih demokratizacije in družbenih sprememb, trgajočih se mednacionalnih odnosov, kjer je bilo iz pisanja popularnega tiska videti stigmatizacijo tudi po »higienski liniji«,⁹¹ je tako *Jana* s svojim pristopom k problematiki pripomogla k normalizaciji in sprejemanju okuženih ter tudi zaščitnih sredstev, ne nujno vedno v kontekstu obravnave aidsa, temveč še bolj pogosto kot eden od glavnih forumov o partnerskih odnosih in spolnem življenju. Družbena kritika pa je bila vedno eden od ciljev *Janinega* poročanja, zato to razmišljanje zaključujem s klasično kritiko funkcioniranja družbenoekonomskih odnosov v Jugoslaviji v drugi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja. Na vprašanje Bogdana Lešnika, kaj storiti, da se okužba z virusom HIV ne bi nezadržno širila, je poleg najbolj drastičnega in neuresničljivega ukrepa, namreč ukinitve spolnega življenja, Miha Likar kot verjetno tedaj največja zdravstvena avtoriteta na tem področju predlagal kondom. Kasnejša zdravstvena ministrica in strokovnjakinja za aids Dunja Piškur Kosmač je potem povedala, da se v Jugoslaviji preprosto ne dobi kakovostnih kondomov, in dala iztočnico sociologu Rastku Močniku, »ki je za konec zavzdihnil: ‚Odpovedali smo torej tam, kjer smo že vajeni.‘«⁹²

Viri in literatura

Časopisi

- *Delo*, 1985.
- *Jana*, 1984–1989, 1991, 1992, 1994, 1995.
- *Zelena Jana*, 1986.

Članki in literatura

- Agrež, Živa. »(Ne)varen seks: Eksplozija modernih spolno prenosljivih bolezní.« *Jana* 22, 30. 5. 1995, 6, 7, 53.
- Agrež, Živa. »Je boj proti aidsu izgubljen?.« *Jana* 38, 20. 9. 1994, 38, 4, 5.

91 Zelo jasno se namreč izkazuje pristop, ki dogajanje v ostalih jugoslovanskih republikah prikazuje kot umazano, nazadnjaško in nerazvito.

92 Maja Konvalinka, »Miti in dejstva,« *Jana* 1, 7. 1. 1987, 18, 19.

- Agrež, Živa. »Več kot pol jih že okuša spolnost.« *Jana* 27, 27. 3. 1991, 17.
- Ažman, Renata. »Bilo je nekoč v Sloveniji.« *Jana* 19, 11. 5. 1993, 18, 19, 30.
- Ažman, Renata. »Damoklejev meč tudi nad posteljo.« *Jana* 48, 29. 11. 1989, 16, 17.
- Bibič, Alenka. »Novi test za odkrivanje aidsa.« *Jana* 44, 29. 10. 1986, 19, 46.
- Božič, Katja. »Rumeni z okusom banane.« *Jana* 50, 12. 12. 1995, 14, 15.
- Čepič, Mitja. »Uvod: Metodološko pojasnilo.« V: *Resno in rumeno: tabloidizacija tiskanih medijev v Sloveniji*. Ur. Gita Zadnikar, 7–18. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo - ICK, 2005.
- Drakulič, Slavenka. »Čudodelec iz novega Lurda.« *Jana* 45, 6. 11. 1985, 11–13.
- Gorjup, Mitja. »Svoboda ni barikada izza katere bi kdo napadal svobodo drugih.« V: Mitja Gorjup, *Samoupravno novinarstvo*, 47–49. Ljubljana: Delavska enotnost, 1978.
- Gorjup, Mitja. *Samoupravno novinarstvo*. Ljubljana: Delavska enotnost, 1978.
- Grizila, Sonja. »Nezaželeni amorjevi balončki.« *Jana* 28, 14. 7. 1987, 17, 18.
- Hodalič, Milan. »Se v morju lahko okužim z aidsom? (Ni ga čez dober nasvet).« *Jana* 12, 19. 3. 1986, 32.
- Hodalič, Milan. »Aids in kopanje v morju (Ni ga čez dober nasvet).« *Jana* 29, 22. 7. 1987, 34
- Hodalič, Milan. »Kje dobiti kondom (Ni ga čez dober nasvet).« *Jana* 133, 4. 8. 1985, 30.
- Kapetanič, Sanja. »Spolno življenje v času krize.« *Jana* 32, 10. 8. 1988, 14, 42.
- Kapetanović, Žana. »One ljubijo ženske, oni ljubijo moške.« *Jana* 17, 27. 4. 1993, 21.
- Kapetanović, Žana. »Poljubi na Tromostovju.« *Jana* 18, 4. 5. 1993, 17.
- Konvalinka, Maja. »Dve žrtvi, 200 okuženih.« *Jana* 4, 22. 1. 1986, 18, 19.
- Konvalinka, Maja. »Igle kot oblič.« *Jana* 11, 18. 3. 1987, 20.
- Konvalinka, Maja. »Ljubezen z Risom.« *Jana* 17, 29. 4. 1987, 13, 14.
- Konvalinka, Maja. »Položaja ni več mogoče nadzorovati.« *Jana* 5, 1. 2. 1989, 4, 5, 35.
- Konvalinka, Maja. »Radosti s spolnimi odnosi.« *Jana* 34, 22. 8. 1984, 15, 16.
- Konvalinka, Maja. »Z dominami proti aidsu.« *Jana* 46, 16. 11. 1988, 20, 26.
- Konvalinka, Maja. »Zibka v očeh cerkve.« *Jana* 2, 11. 1. 1984, 30.
- Konvalinka, Maja. »Živim od upanja: naš bolnik z aidsom.« *Jana* 44, 2. 11. 1988, 15.
- Konvalinka, Maja. »Miti in dejstva.« *Jana* 1, 7. 1. 1987, 18, 19.
- Konvalinka, Maja. »Pozor, strogo zaupno!« *Jana* 33, 13. 8. 1986, 12.
- Kuhar, Roman. »Medijske podobe homoseksualnosti. Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000.« Ljubljana: Mirovni inštitut, 2003.
- Likar, Miha. »Aids danes in jutri.« *Jana* 40, 1. 10. 1986, 11, 35.
- Lupša, Maja. »Možakarji v minici.« *Jana* 40, 3. 10. 1990, 22.
- Lupša, Maja. »Ne, varamo se pa (skoraj) ne.« *Jana* 33, 15. 8. 1995, 26–28.
- Lupša, Maja. »Zadeva aids.« *Jana* 50, 13. 12. 1994, 22.
- Lupša, Maja. »Zločin in kazen.« *Jana* 4, 25. 1. 1994, 16, 17.
- Lupša, Maja. »Živimo kot svinje.« *Jana* 39, 27. 8. 1989, 15, 16.
- Lupša, Maja. »Demonski ljubimec z aidsom.« *Jana* 2, 11. 1. 1994, 16, 17.
- Luthar, Breda. »Poetika in politika tabloidne kulture.« Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče, 1998.
- Meden, Ahac. »Apih, Jure (1941–).« *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1000710/#novi-slovenski-biografski-leksikon>. Pridobljeno 4. 11 2021.
- Nikolič, Zorica. »Imam aids, vsi so me zapustili.« *Jana* 19, 13. 5. 1987, 21, 22.
- Nikolič, Zorica. »Virus na dnevnom redu sestankov.« *Jana* 20, 20. 5. 1987, 8, 9, 43.
- Pjevič, J. »Manj prepovedi in tradicionalizma: Mitja Gorjup o kodeksu jugoslovskega novinarstva« V: Mitja Gorjup, *Samoupravno novinarstvo*. Ljubljana: Delavska enotnost, 1978.
- Podbevšek, Albina. »Hepatitis na pohodu.« *Jana* 15, 13. 4. 1993, 17.
- Podbevšek, Albina. »Ljubezen za lire.« *Jana* 44, 1. 11. 1989, 23.
- Kališnik, Miroslav. »Na sledi virusu, ki povzroča AIDS.« *Proteus* 46, 7/1984, 279.
- Kališnik, Miroslav. »Ugotovili so povzročitelja AIDS.« *Proteus* 47, 6/1985, 230, 231

- Rajkovič, Žarko. »Einstein med nogami.« *Jana* 30, 25. 7. 1990, 20, 21.
- Rakovec, Bernarda. »Skrivalnice z AIDS.« *Jana* 37, 11. 9. 1985, 5.
- Rakovec, Bernarda. »Slovenski homoseksualci - smrtna tesnoba v hiši veselja.« *Jana* 40, 2. 10. 1985, 17–19.
- Rakovec, Bernarda. »Zdravje 1985.« *Jana* 5, 30. 1. 1985, 6, 7.
- Siljanovič, Vladimir. »Aids je bil v glavah.« *Jana* 42, 17. 10. 1990, 17, 18.
- Slavkovič, Vladan. »Grožnja iz pekla mamil.« *Jana*, 2, 15. 1. 86, 13, 14.
- Sparks, Colin. »The Popular Press and Political Democracy.« *Media, Culture & Society* 10 (1988): 209–23.
- Velikonja, Tine. »Nezaželeni amorjevi balončki.« *Jana*, 32, 12. 8. 1987, 5

Spletni viri

- G., P. »Sprehod med naslovnici Naše žene, ki je zaživela, kot list za delovno ženo.« *MMC RTVSLO*, 4. 1. 2021. Dostopno na: <https://www.rtvsllo.si/kultura/vizualna-umetnost/sprehod-med-naslovnici-nase-zene-ki-je-zazivela-kot-list-za-delovno-zeno/547857>. Pridobljeno 21. 10. 2021.
- Grizila, Sonja. »50 let (Zarje) Jane.« *Revija Zarja*, 29. 12. 2019. Dostopno na: <https://revijazarja.si/clanek/zgodbe/5fea4d2cbacee/50-let-zarje-jane>. Pridobljeno 12. 10. 2021.
- Jaklič, Tanja. »Na današnji dan pred 25 leti je prišla ... Ona,« *Delo.si*, 15. 2. 2019. Dostopno na: <https://www.delo.si/magazin/zanimivosti/na-danasnji-dan-pred-25-let-je-prisla-ona/>. Pridobljeno 12. 10. 2021.
- Lesjak, Miran in Lana Durjava. »Aids nikakor ni zgolj fiziološka bolezen.« *Dnevnik.si*, 1. 12. 2012. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042565729>. Pridobljeno 30. 10. 2021.
- Podergajs, Klara. »Kako dobro poznate zgodovino revije ELLE? Preverite ...« *Elle podcast*, 27. 3. 2020. Dostopno na: <https://elle.metropolitan.si/elle-15-let/elle-zgodovina/>. Pridobljeno 10. 10. 2021.
- STA, 30. 11. 1993. »Republika: En dan za aids.« Dostopno na: <https://www.sta.si/43588>. Pridobljeno 12. 10. 2021.
- STA, 19. 6. 1995. »V Sloveniji prijavljenih skupno 40 primerov aidsa.« Dostopno na: <https://www.sta.si/143827>. Pridobljeno 12. 10. 2021.
- STA, 23. 12. 1996. »Ob 25. obletnici revije Jana.« Dostopno na: <https://www.sta.si/251488/ob-25-obletnici-revije-jana>. Pridobljeno 12. 10. 2021.

Jurij Hadalin

THINGS THAT MATTER MORE THAN POLITICS SOCIAL CRITIQUE AND THE FORMATION OF SOCIAL DISCOURSE ON AIDS THROUGH THE POPULAR PRESS ON THE EXAMPLE OF THE JANA MAGAZINE

SUMMARY

As a headline-grabbing topic, the AIDS pandemic only reached the Slovenian society and consequently the media after the first infection had been confirmed in Yugoslavia. Until then, it had been written about mainly as a problem of the

contemporary world. It had not considerably affected the Slovenian and Yugoslav society until the moment when the phenomenon took root in our country as well. When the epidemic broke out, the most widespread media, which operated according to the canon of the serious political press, were treated as newsletters of the socio-political organisations in the self-managed socialist socio-political system. Thus, they dealt with the subject differently, in a more restrained manner and under the supervision of the political forums. Therefore, popular commercial magazines such as *Jana* enjoyed more freedom in their journalistic work. The *Jana* magazine was published under the auspices of the news publisher Delo, which was the most important daily newspaper in the Slovenian media space. However, *Jana*'s editorial policy was not subject to the same strict standards: as the central Slovenian "women's" and "family" publication, it played an intensive and conscious role in providing information and creating the social discourse about AIDS during the first years of the epidemic. The popular press, which was commercially oriented and strongly influenced by the process of tabloidisation, nevertheless retained its political discourse status and constituted an essential social forum. However, it had its own canon and poetics, as well as an informative and formative function. In the first decade of the global AIDS epidemic, the *Jana* magazine thus addressed the issue through a series of genres typical of popular journalism. The nature of the medium that declared itself a women's and family magazine dictated that the issue of sexuality, alongside partner relationships – soon to be joined by AIDS as a sexually transmitted disease – was a very frequently discussed topic that in fact represented one of the pillars of the magazine's content. It sometimes came across as somewhat sensationalist in this respect. However, regarding the stigmatisation and marginalisation of the disadvantaged groups, it quickly moved beyond the dominant frame of reference and, because of its reach, established itself as one of the leading forums for this issue. This was also made possible by the fact that during its media dominance in the initial socialist period, it boasted a weekly circulation of around 100,000 copies. Later, however – during the political and economic transition and the increased competitiveness of the media space – it nevertheless reached a higher number of readers than any other Slovenian media: well over 50 %.